

APĂRAREA FRONTIEREI DE VEST A ROMÂNIEI, DEZIDERAT NAȚIONAL. ADEZIUNI CLUJENE INTERBELICE

(II)

Studiul tratează date și aspecte privind apărarea patriei în perioada anilor 1934—1940, pînă la Dictatul de la Viena*.

Datele pe care le prezentăm atestă existența unor planuri elaborate succesiv pe linia apărării naționale și aplicate efectiv începînd din luna noiembrie 1934 pînă la Dictatul de la Viena.

În cadrul planurilor strategice și tactice militare românești din acea perioadă, înzestrarea armatei române cu tehnică de luptă modernă și armament mai perfecționat, fortificarea frontierei de vest a țării și apărarea ei împotriva unei agresiuni militare hitleristo-horthyste a reprezentat obiectivul strategic fundamental. Efortul pentru realizarea efectivă a acestor planuri s-a transformat într-un deziderat național.

În acest context general examinăm în continuare problematica înzestrării armatei, măsurile de apărare a frontierei de vest a țării și modul în care ele au fost îndeplinite.

Anul 1934 a marcat începutul realizării primului plan de înzestrare a armatei și de întărire a capacității de apărare a țării. Aceasta a reprezentat o concluzie realistă ce a fost desprinsă din evoluția spre o agravare a evenimentelor externe, urmare a instaurării la putere a fascismului în Germania și a recrudescenței lui. De la această dată opțiunile politice și militare românești au fost însoțite de un șir de măsuri practice și cu un spor de eficiență. Astfel s-a aprobat începerea finanțării primului plan de înzestrare a armatei, care avea în vedere cu precădere satisfacerea cerințelor frontului de vest. Suma aprobată a fost de

---

* În legătură cu politica Partidului Comunist Român în problemele apărării integrității teritoriale a țării și contribuția populației din alte județe la realizarea dezideratului național al apărării, vezi și studiile: Vasile T. Ciubăncan, *Contribuții transilvănene la dezideratul național de apărare a graniței de vest a țării în perioada interbelică*, în *ActaMN*, XVII, 1980, p. 339—357; *Apărarea frontierei de vest a României împotriva agresiunii fasciste, deziderat național-patriotic al populației județului Arad*, în *Ziridava*, XIII, 1981, p. 387—420; *Contribuția județului Alba la apărarea frontierei de vest a României în anii 1939—1940*, în *Apulum*, XIX, 1981, p. 367—369; *Contribuții hunedorene la dezideratul apărării integrității naționale a României în perioada interbelică*, în *Sargeția*, XV, 1981, p. 323—344; *Date noi privind contribuția populației sălăjene la apărarea frontierei de vest a României în perioada interbelică*, în *Acta Musei Porolissensis*, V, 1981, p. 601—612; *Atitudinea patriotică a populației bihorene și aportul ei la efortul național de apărare a graniței de vest a țării în perioada interbelică*, în *Crisia*, XIII, 1981, p. 412—425; *Contribuții ale populației din sud-estul Transilvaniei la dezideratul național de apărare a graniței de vest a țării în perioada interbelică*, în *Marisia*, IX, 1981, p. 525—578.

4.404.422.191 lei, din care pentru nevoile frontului de vest suma de 3.058.855.501 lei, respectiv 69,28%¹.

La 27 aprilie 1935, în ședința Consiliului Superior al Apărării Naționale ținută sub președinția șefului statului, Carol al II-lea, s-a aprobat în formă definitivă al doilea plan de înzestrare a armatei. Realizarea lui a fost eșalonată pe timp de 10 ani, iar valoarea s-a ridicat la 28.971.957.907 lei².

Sumele au fost repartizate pe departamente astfel:

Ministerul Apărării Naționale	5.156.373.404 lei
Ministerul Armamentului	18.416.297.574 lei
Aviație	3.715.611.360 lei
Marină	1.632.678.569 lei
Total general =	28.971.957.907 lei

După modul în care au fost repartizate sumele pe departamente rezultă că efortul principal a fost îndreptat spre procurarea și înzestrarea armatei cu armament și tehnică de luptă, capitol care deținea ponderea de circa două treimi în totalul cheltuielilor aprobate.

După dezmembrarea Cehoslovaciei prin actul trădător de la München, factorii politici și militari de decizie, luînd în calcul implicațiile evenimentului și asupra securității României, au elaborat al treilea plan de înzestrare a armatei, eșalonat a fi realizat pe o altă perioadă de 10 ani. Acest plan a căpătat aprobarea definitivă în luna octombrie 1938. El s-a ridicat la impunătoarea sumă de 70.376.000.000 lei³, cu un plus de 41.405.045.093 lei față de planul anterior.

În funcție de caracterul urgențelor și de obiectivul strategic fundamental, sumele aprobate au fost repartizate după cum urmează:

— Urgența I-a	
Frontul de vest	40.916.000.000 lei, 58,13%
— Urgența II-a	
Frontul de est	15.751.000.000 lei, 22%
— Urgența III-a	
Frontul de sud	13.709.000.000 lei, 19%
Total general =	70.376.000.000 lei ⁴

După cum rezultă din cifrele prezentate, efortul principal a fost îndreptat spre apărarea frontierei de vest a țării.

În a doua jumătate a anului 1939, în toiul declanșării celui de al II-lea război mondial, luîndu-se în considerare urmările lui asupra României, factorii de decizie au elaborat al patrulea plan de înzestrare și de întărire a capacității de apărare a țării. Pînă la sfîrșitul anului 1939, planul nu căpătase o aprobare definitivă, dar organele de resort acționau tocmai în baza lui. Nu cunoaștem exact valoarea lui totală. După înfăp-

¹ Direcția Generală a Arhivelor Statului (în continuare: D.G.A.S.), Fond Casa Regală, Carol al II-lea, dosar 11/1939, diverse, f. 5—6.

² Idem, f. 8.

³ Idem, f. 22, 23.

⁴ Ibidem.

tui a atins suma de peste 90 de miliarde lei pentru care există date certe⁵, iar după alte informații colaterale s-ar fi ridicat pînă la valoarea de 120 miliarde lei.

O importanță principală de ordin economico-financiar și politic a reprezentat-o problema modului în care s-au înfăptuit aceste planuri, sursele din care au fost finanțate, precum și atitudinea și contribuția întregului popor la dezideratul apărării naționale.

În funcție de aprobarea succesivă a planurilor și de cursul evenimentelor, realizările pe acest tărîm au avut următoarea evoluție cronologică. Finanțarea primului plan aprobat în anul 1934 și a celui de al doilea, din anul 1935, a început cu lansarea și realizarea unui împrumut de stat intern, în valoare de 2 miliarde lei, pentru înzestrarea armatei, care s-a înfăptuit imediat cu aportul masiv al populației și a fost destinat nevoilor apărării⁶.

În aprilie 1935, odată cu aprobarea bugetului general al țării, s-a creat, pentru prima dată, în cadrul bugetului, Fondul Apărării Naționale, care a fost apoi subvenționat din venituri provenite dintr-un șir de taxe speciale, fixate în acel scop⁷.

După anul 1935, guvernul român a reinnoit și totodată reactualizat la condițiile noilor previziuni, cu guvernele Cehoslovaciei și Franței, contractele de achiziționare de armament modern. În scopul facilitării plăților a încheiat acorduri și aranjamente de ordin financiar, în baza cărora România a obținut două împrumuturi din partea celor două guverne: suma de 3,5 miliarde lei din partea guvernului francez și 5 miliarde lei din partea guvernului cehoslovac⁸, în total 8,5 miliarde lei.

Pînă la 1 II 1939 finanțarea planurilor adoptate s-a făcut prin intermediul subvențiilor de la buget și al celor două împrumuturi din exterior, valoarea plăților făcute de statul român s-a ridicat la 17.403.829.905 lei⁹.

Pentru întărirea dispozitivului de apărare, la frontiera de vest au început din primăvara anului 1937 lucrările pentru realizarea unui amplu și modern sistem de fortificații¹⁰. Datorită unui efort național conjugat, acest sistem de apărare a fost terminat pînă la Dictatul de la Viena din 30 august 1940 și a putut fi folosit în scopul în care a fost construit¹⁰.

La 15 martie 1939, în urma unei iminente agresiuni armate hitleristo-horthyste la adresa României în partea vestică, guvernul, în consens cu voința întregii națiuni, a chemat sub arme mai multe contingente de rezerviști, pentru completarea forțelor de apărare a frontierei de vest.

⁵ D.G.A.S., Fond Casa Regală Carol al II-lea, personale, Secretariat, dosar II, 51/1939, f. 34.

⁶ D.G.A.S., Fond Casa Regală Carol al II-lea, dosar 11/1939, diverse, f. 6.

⁷ Idem, f. 7.

⁸ Cpt. Constantin V. Marcu, *Apărarea națională din punct de vedere economico-financiar*, București, 1938, p. 344—346.

⁹ D.G.A.S., Fond Casa Regală Carol al II-lea, personale, Secretariat, dosar II, 51/1939, f. 33—34.

¹⁰ Vezi în detaliu pe această temă Vasile T. Ciubăncan, *Apărarea fortificată de la frontiera de vest a României 1937—1940*, în *Acta Musei Porolissensis*, VI, 1932, sub tipar.

¹⁰ D.G.A.S., Fond Casa Regală, dosar 3/1939, p. 84—85.

Evocînd acest moment de solidaritate națională, ziarul *Scnteia*, într-un articol cu titlul: „Ce au arătat concentrările?”, relatează următoarele: „Vestea unui atac al Germaniei hitleriste și Ungariei horthyste asupra hotarelor țării s-a împrăștiat în mod fulgerător peste întreaga țară, ... masele de muncitori, țărani, meșteșugari și intelectuali au răspuns cu un elan admirabil la datorie, de a apăra țara contra cîmpitorilor fasciști. De la un capăt la altul al țării din orașe și sate au pornit în mase fără deosebire de naționalitate, pentru a respinge cu arma în mînă atacul pregătit de hoardele fasciste.

În multe regimente spiritul de înfrățire între frații de arme de diferite naționalități întăresc formidabil entuziasmul și convingerea în datorie și capacitatea de luptă împotriva agresiunii¹¹ — se aprecia în acel document.

Comitetul teritorial pentru Ardeal și Banat al P.C.R., în spiritul liniei politice naționale antifasciste a partidului, a lansat în toiu evenimentelor din martie 1939 un vibrant manifest-apel către întreaga populație a Transilvaniei, fără deosebire de naționalitate, chemînd-o la luptă cu arma în mînă împotriva agresorilor. „Țărani! Muncitori! Cetățeni! Comitetul [...] vă cheamă pe toți fără excepție să vă faceți cu toții datoria în armata română. Comuniști! Frați Muncitori! Puneți-vă în fruntea apărării, dați pildă de disciplină conștientă și de jertfă¹² — arăta manifestul.

Primul ministru de atunci al României, Armand Călinescu, făcînd o apreciere sintetică a evenimentelor din martie 1939 la nivel național, a declarat: „Astfel, în primul rînd am făcut cunoscut cancelariilor streine că sîntem hotărîți să ne apărăm fruntariile. Pentru integritatea teritoriului ei, România se va bate împotriva oricui, cu toate puterile ei și fără să stea să cîntărească rezultatul luptei. Noi avem un patrimoniu sfînt, pe care înaintașii noștri l-au creat; sîntem datori să-l păstrăm cu orice sacrificiu.

Oricare va fi rezultatul, istoria va înregistra hotărîrea noastră de viață independentă și curajul nostru de a ne apăra.

Dar, pentru ca această hotărîre să fie efectivă, am chemat sub arme mai multe contingente de rezerviști, [...] Țara a răspuns cu un entuziasm impresionant la chemare. Oamenii au alergat la cazărmi din primele zile. Au venit de trei ori și patru ori mai mulți, decît cei ce erau concentrați.

Această manifestare a poporului și, îndeosebi, a tărănimii a constituit cea mai elocventă dovadă a sentimentului de mîndrie națională și a forței reale de care dispunem¹³ — aprecia primul ministru român.

Evenimentele din martie 1939 pe plan intern au constituit într-adevăr un moment strălucit de unitate și solidaritate națională.

¹¹ *Scnteia*, anul IX, nr. 20 (110) din 1 iunie 1939.

¹² Institutul de Studii Istorice și Social-Politice de pe lîngă C.C. al P.C.R., Cota A. XIII-36, p. 83—85.

¹³ D.G.A.S., Fond Ministerul Propagandei Naționale, presa internă, dosar 435, f. 54 (Armand Călinescu, expunere la ședința Consiliului Superior al F.R.N. din ziua de 27 martie 1939) și Gheorghe Zaharia, Constantin Botoran, *Politica de apărare națională a României în contextul european interbelic 1919—1939*, Editura militară, București, 1981.

Pe planul evoluției evenimentelor internaționale, a Europei îndeosebi, ele au marcat încă un pas spre agravare și înspre declanșarea celui de al doilea război mondial.

În acest context general agravat, nevoile apărării naționale impuneau eforturi materiale și financiare maxime și incomparabil mărite față de cele din perioadele anterioare.

Subvenționarea planurilor de apărare națională făcută pe căile obișnuite prin buget și cele două împrumuturi externe nu mai era suficientă ca să răspundă nevoilor urgente impuse de climatul internațional agravat.

În aceste condiții deosebite s-a cristalizat ideea de a se apela din nou la sprijinul material-financiar al întregului popor. Astfel, în prima parte a anului 1939, guvernul condus de Armand Călinescu a lansat un apel către națiune, cerându-i să facă noi sacrificii în scopul înzestrării armatei și al fortificării graniței de vest a țării.

Ajutorul se cerea să fie dat sub forma unor donații și subscripții benevole, din partea fiecărui cetățean conștient al țării.

Chemarea lansată a avut un ecou național și un rezultat imediat ce a depășit așteptările. Întregul popor fără deosebire de clase sociale și masele largi ale naționalităților conlocuitoare au răspuns chemării țării cu mare dăruire patriotică și cu însemnate contribuții material-financiare. *Adeziunea unanimă la actul pentru continuarea întăririi și înzestrării armatei, pentru apărarea frontierei de vest a țării s-a transformat în deziderat național, devenind cauza întregului popor.*

În acest context general, pe baza unor date și documente mai recent investigate, analizăm în continuare poziția și contribuția la dezeratul național a populației județului Cluj, în actuala sa formă administrativ-teritorială în care sînt cuprinse și localități care au aparținut fostelor județe Turda și Someș.

Pe baza liniei politice antifasciste a Partidului Comunist Român și a activității desfășurate, la care au aderat și alte organizații muncitorești și democratice, muncitorimea din județul Cluj, ca dealtfel din întreaga țară, a răspuns chemării, dînd o însemnată contribuție material-financiară, însoțită de frumoase adeziuni patriotice.

Muncitorii împreună cu întregul personal de la uzinele electrice din Cluj, Turda, Șorecani au donat salariul pe una zi în sumă de 43.350 lei pentru înzestrarea armatei¹⁴.

Muncitorii, funcționarii de la Industria Sîrmei Cîmpia Turzii, împreună cu personalul celorlalte întreprinderi aparținătoare societății respective, „...din propria inițiativă și cu multă însuflețire”¹⁵ au oferit pentru înzestrarea armatei suma de 227.818 lei¹⁶. Personalul salariat al fabricii de ciment din Turda a donat în același scop suma de 57.235 lei¹⁷. Întregul personal al întreprinderii comunale din orașul Dej a subscris

¹⁴ D.G.A.S., Fond Președinția Consiliului de Miniștri (în continuare P.C.M.), dosar 158/1939, f. 433.

¹⁵ Idem, dosar 155/1939, f. 464—465.

¹⁶ Ibidem.

¹⁷ Idem, dosar 154/1939, f. 100.

la împrumutul de stat pentru înzestrarea armatei salariul pe una lună¹⁸. Minerii de la salinile Ocna Dejului au răspuns chemării prin donarea salariului pe una zi în anul 1939, iar în luna februarie 1940 au mai subscris la împrumutul de înzestrare a armatei câte 1000 lei fiecare¹⁹.

Datele prezentate, deși încă parțiale, rămân concludente în a evidenția adeziunea deplină a clasei muncitoare, fără deosebire de naționalitate, din județul Cluj, la dezideratul național patriotic, antihitlerist și antirevizionist.

Au răspuns la apelul patriei masele țărănești din întreaga țară și împreună cu ele și cele din județul Cluj, dovedind și în aceste împrejurări politice grave că țărănimea continuă să rămână pe mai departe o puternică forță socială și politică a luptei naționale și antifasciste, odată cu forța ei revoluționară.

Răspunzând imediat la apel cu o însemnată contribuție material-financiară, s-au declarat totodată, la nevoie, gata să dea țării sacrificiul suprem pentru apărarea integrității și a frontierelor sale istorice.

Urmare firească a adeziunii și participării ei la înfăptuirea actului istoric de la 1 decembrie 1918, se poate concluziona faptul că anul 1939 a reprezentat un moment culminant din perioada interbelică când țărănimea în mod deosebit a făcut dovada unității ei de acțiune pentru dezideratul național al apărării frontierei de vest a țării.

În acest context politic general, prefectura județului Cluj raporta primului ministru Armand Călinescu la data de 19 august 1939 despre donațiile țărânimii din 231 de localități ale județului, sumă care se cifra la 1 milion de lei, pentru fondul de apărare națională²⁰. La o altă dată, prefectura raporta subscripții și donații de la populația comunelor și a orașelor în valoare de 9.929.705 lei²¹. În acest cadru prefectura plășii Sârmaș raporta o subscripție globală de 1.500.000 lei de la populația din plasă²². Prefectura județului Turda raporta la 5 iulie 1939 o subscripție în valoare de 135.277 lei de la funcționarii și cetățenii județului, însoțită de angajamentul „...că astăzi ca și în trecutul istoric fiii acestui județ vor ști să aducă la nevoie tributul lor de jertfă pentru apărarea scumpei noastre patrii”²³. Aceași prefectură mai raporta o subscripție în sumă de 6.342 lei a cetățenilor din localitățile Micești și Crăiești²⁴.

Exemplele citate și altele care s-ar putea adăuga sînt convingătoare, credem noi, în a se demonstra largă adeziune a maselor țărănești din județ la marea cauză națională și patriotică a țării.

În raport cu marile exigențe ale vremii, intelectualitatea județului Cluj, de toate specialitățile și din toate sectoarele principale de activitate, a răspuns nobilei chemări într-un spirit de puternică adeziune pa-

¹⁸ Arhivele Statului Cluj, Fond Ținutul Someș, dosar 99/1940, documentul 42039.

¹⁹ D.G.A.S., Fond Ministerul Propagandei Naționale, presă internă, dosar 438, f. 100.

²⁰ D.G.A.S., Fond P.C.M., dosar 154/1939, f. 136.

²¹ Arhivele Statului Cluj, Fond Ținutul Someș, dosar 16/1940, f. 11, 91.

²² Arhivele Statului Cluj, Fond Ținutul Someș, dosar 199/1940, documentul 3411/1940.

²³ D.G.A.S., Fond P.C.M., dosar 160/1939, f. 341.

²⁴ Arhivele Statului Alba, Fond Ținutul Mureș, serviciul Administrația generală de stat, dosar 180/1939, f. 2.

triotică, dînd exemple minunate de ataşament şi dragoste de patrie, de înţelegere a marilor cerinţe.

În mod firesc cadrele din instituţiile de învăţămînt superior clujean s-au afirmat în fruntea acţiunii, dînd un exemplu demn şi edificator de urmat pentru alţii.

La 26 aprilie 1939, pe baza hotărîrii Senatului Universităţii clujene, Rectorul a lansat un apel către întregul personal şi către toţi studenţii instituţiei, în care se arăta: „Evenimentele internaţionale din ultimul timp au mobilizat toată conştiinţa românească într-o unitate şi dîrză luptă pentru apărarea gliei strămoşeşti. Orice român s-a arătat gata să-şi dea supremul obol al singelui, sau oricare contribuţie nelimitată pentru apărarea patriei...”

Universitatea din Cluj, îndrumătoarea conştiinţei naţionale şi a vieţii spirituale a provinciei celei mai ameninţate de furtună, trebuie să premergea cu exemplu.

De aceea, în baza hotărîrii Senatului, Rectorul Universităţii lansează un călduros apel către întregul ei personal, cu îndemnul stăruitor de a subscrie orice sumă îi permite mijloacele, pentru Fondul Apărării Naţionale“...²⁵.

În telegrama rectoratului din 20 mai 1939 adresată primului ministru Armand Călinescu cu privire la această acţiune se mai arăta: „întregul personal al acestei Universităţi, într-un elan de impresionantă solidaritate pentru apărarea Patriei a scris salariul pe o zi pentru Fondul Apărării Naţionale, iar unii chiar pe mai multe zile“²⁶. Se mai remarcă în plus hotărîrea profesorilor de clinică de la Universitate „...de a subscrie întregul salariu pe o lună în acelaşi scop al majorării Fondului Apărării Naţionale“²⁷.

O notă de originalitate a reprezentat-o şi adeziunea studenţilor clujeni, fără deosebire de naţionalitate, la dezideratul naţional. În telegrama din 26 mai 1939, adresată primului ministru, se arăta: „...în aceste timpuri de grea cumpănă cînd noi tendinţe imperialiste îşi întind mrejele spre ţara noastră, studenţii clujeni fără deosebire de naţionalitate, înţelegînd chemarea patriei contribuie cu suma de lei 8.311 [...] pentru fondul înzestrării armatei. Această contribuţie să fie simbolul voinţei sale ferme de a apăra independenţa şi integritatea teritorială a ţării şi de a colabora la înfrăţirea popoarelor din România [a naţionalităţilor conlocuitoare din România cu poporul român — n.n.] eliminînd orice discordie lăuntrică, a întăririi rezistenţei ţării în faţa oricărui atac extern, ori dezmembrare lăuntrică“²⁸. În numele studenţilor clujeni telegrama purta semnătura reprezentanţilor ei români, maghiari, evrei şi de alte naţionalităţi.

Au răspuns în acelaşi spirit cadrele, întregul personal de la Academia de Înalte Studii Comerciale şi Industriale prin donarea salariului pe o zi, iar studenţii au donat 14.120 lei, sumă adunată pentru o excursie în străinătate la care au renunţat în favoarea armatei²⁹. De asemenea,

²⁵ D.G.A.S., Fond P.C.M., dosar 157/1939, f. 352.

²⁶ Idem, f. 351.

²⁷ Ibidem.

²⁸ D.G.A.S., Fond P.C.M., dosar 155/1939, f. 161.

²⁹ D.G.A.S., Fond P.C.M., dosar 156/1939, f. 364—365, dosar 155/1939, f. 317.

cadrele și studenții de la Facultatea de Agronomie din Cluj au donat salariul pe o zi în sumă de 24.838³⁰.

Cu multă dăruire, învățătorii din fostul județ Someș au oferit „... salariul pe o zi pentru întărirea granițelor și înzestrarea oștirii”³¹. Învățătorii din orașul și din fostul județ Turda, în telegrama adresată primului ministru Armand Călinescu, declarau că „... veghează neconținut și își închină întreaga lor putere de muncă pentru ridicarea culturală a urmașilor martirului Horea și a luptătorilor naționali Avram Iancu și Dr. Ioan Rațiu și care năzuiesc să formeze suflete mari, caractere statornice și adevărați cetățeni cu dragoste de neam, țară și încadrându-se marilor aspirații ale neamului au subscris și depus leafa pe o zi pentru înzestrarea scumpei noastre oștiri”³².

Au mai răspuns chemării și elevi de la liceul de fete din Cluj³³, cei de la liceul Petru Maior din Gherla³⁴ și de la alte școli, exprimând adeziunea tineretului școlar la marea cauză națională.

Alte categorii de intelectuali din alte instituții au răspuns prezent chemării. „Întregul personal al Teatrului Național din Cluj, asociindu-se — declara el — la frumoasele manifestări de solidaritate națională donează echivalentul salariului pe o zi pentru înzestrarea armatei”³⁵ în valoare de 19.633 lei, alături de o altă donație în sumă de 7.075 lei, rezultat al unei reprezentații festive date în același scop³⁶. În mod similar a răspuns întregul personal al Operei Române din Cluj, donând salariul pe una zi³⁷.

Personalul Laboratorului Regional de Igienă din Cluj a donat salariul pe două zile pentru apărarea națională³⁸. Personalul Inspectoratului Sanitar de Ocrotire a Ținutului Someș cu sediul la Cluj a donat suma de 172.849 lei³⁹. Odată cu aceasta și asigurarea că „... sînt gata de a aduce supremul lor sacrificiu pentru a apăra cu îndrăjire drepturile noastre imprescriptibile de stăpînitori ai gliei străbune”⁴⁰.

Magistrații de la Curtea de Apel din Cluj au donat suma de 54.450 lei reprezentînd salariul pe una zi al magistraților căsătoriți care aveau copii, salariul pe două zile de la magistrații căsătoriți, dar care nu aveau copii și salariul pe 3 zile de la magistrații necăsătoriți⁴¹. Alături de ei și magistrații de la Tribunalul județean, Parchet și de la judecătoriile de circumscripție au donat salariul pe o zi în sumă de 16.531 lei⁴².

O substanțială contribuție au adus-o la cauza națională funcționarii de stat și particulari din județ, însoțită fiind de frumoase adeziuni moral-politice și patriotice.

³⁰ D.G.A.S., Fond P.C.M., dosar 157/1939, f. 253.

³¹ D.G.A.S., Fond P.C.M., dosar 156/1939, f. 143.

³² D.G.A.S., Fond P.C.M., dosar 158/1939, f. 257.

³³ D.G.A.S., Fond P.C.M., dosar 158/1939, f. 248.

³⁴ D.G.A.S., Fond P.C.M., dosar 157/1939, f. 47.

³⁵ Idem, f. 259, dosar 160/1939, f. 452.

³⁶ D.G.A.S., Fond P.C.M., dosar 154/1939, f. 136.

³⁷ D.G.A.S., Fond P.C.M., dosar 157/1939, f. 54.

³⁸ D.G.A.S., Fond P.C.M., dosar 156/1939, f. 285.

³⁹ D.G.A.S., Fond P.C.M., dosar 154/1939, f. 81.

⁴⁰ Ibidem.

⁴¹ D.G.A.S., Fond P.C.M., dosar 160/1939, f. 297—298.

⁴² Idem, f. 271.

Funcționarii contabilității Atelierele C.F.R. Cluj, români, maghiari, în număr de 19 persoane, au contribuit, așa cum arătau ei, la fondul pentru fortificarea granițelor cu suma de 1.700 lei⁴³. În telegrama adresată primului ministru, subliniau că sînt solidari cu poziția de patriotism a poporului român. „... Această s-a dovedit — arătau ei — la recente concentrări [din luna martie 1939 — n.n.] cînd la hotarele țării au fost prezenți și aceia care nu au fost chemați [cu ordine de concentrare — n.n.] am dovedit cu prisosință străinătății că sîntem demni de a trăi liberi”⁴⁴.

Funcționarii municipiului Cluj au donat salariul pe o zi în sumă de 46.080 lei⁴⁵. Personalul „Băncii Ardelene” cu sediul central la Cluj, împreună cu cei de la sucursale, au donat salariul pe o zi în sumă de 70.374 lei⁴⁶. Banca Centrală din Cluj a donat de la personalul angajat suma de 264.300 lei, echivalentul salariului pe 1—3 zile, precum și o altă donație de 258.000 lei din partea direcțiunii băncii⁴⁷. Personalul stațiunii de cercetări agricole Cîmpia Turzii a donat 48.105 lei⁴⁸.

Prefectura fostului județ Someș, cu reședința în Dej, a raportat o subscripție la împrumutul de stat pentru înzestrarea armatei în sumă de 351.000 lei de la funcționarii de stat din județ⁴⁹. Notarii comunali din județul Cluj au donat salariul pe 2 zile⁵⁰.

În luna martie 1940 conducerea Ținutului Someș, cu reședința la Cluj, a raportat guvernului că funcționarii de stat din Ținut, respectiv din județele Bihor, Cluj, Maramureș, Năsăud, Satu Mare, Sălaj, Someș au subscris la împrumutul pentru înzestrarea armatei importanta sumă de 14.449.000 lei⁵¹.

Federala cooperativă „Zorile” cu sediul la Cluj raporta guvernului o donație în sumă de 52.555 lei, reprezentînd contribuția unității și a personalului angajat la fondul de înzestrare a armatei⁵². Camera de Comerț și Industrie din Cluj a donat în același scop suma de 250.000 lei⁵³.

Breasla funcționarilor particulari din Ținutul Someș, în număr de 2000 membri, s-a solidarizat cu măsurile guvernului luate în luna martie 1939 pentru apărarea frontierei de vest a țării; în același timp, declarau că „... membrii breslei noastre funcționari particulari fără deosebire de naționalitate și credință sînt gata oricînd a-și apăra țara dacă va fi nevoie pînă la ultima picătură de sînge”⁵⁴.

Rămîne emoționantă și astăzi, după 43 de ani, telegrama din 4 iunie 1939 a Conducerii asociației pensionarilor din fostul județ Someș, cu

⁴³ D.G.A.S., Fond P.C.M., dosar 158/1939, f. 104—105.

⁴⁴ Ibidem.

⁴⁵ D.G.A.S., Fond P.C.M., dosar 160/1939, f. 66.

⁴⁶ D.G.A.S., Fond P.C.M., dosar 159/1939, f. 242.

⁴⁷ D.G.A.S., Fond P.C.M., dosar 158/1939, f. 136.

⁴⁸ Idem, f. 293.

⁴⁹ Arhivele Statului Cluj, Fond Ținutul Someș, dosar 199/1940, documentul 3411/1940.

⁵⁰ D.G.A.S., Fond P.C.M., dosar 156/1939, f. 172.

⁵¹ Arhivele Statului Cluj, Fond Ținutul Someș, dosar 199/1940, documentul 40510.

⁵² D.G.A.S., Fond P.C.M., dosar 159/1939, f. 10.

⁵³ Idem, f. 150.

⁵⁴ D.G.A.S., Fond Ministerul Propagandei Naționale, presa internă, dosar 435, f. 129.

sediul în orașul Dej, în care se arăta: „În orizont mai plutind încă nori amenințători pentru distrugerea omenirii și a civilizației și în același timp și a scumpei noastre Româнии. Pentru apărarea și întărirea hotarelor, pensionarii someșeni, la propunerea noastră, donează din micile lor economii suma de zece mii lei pentru înzestrarea bravei noastre armate [...] rugându-vă totodată a primi asigurarea că la nevoie, deși sintem bătrâni pentru apărarea pacinicei noastre Țări, sintem cu toții hotărâți a ne sacrifica chiar și viața⁴⁵⁵ — precizau în încheierea telegramei adresate primului ministru.

Aceeași ținută moral-politică are și telegrama asociației „Casei Municipii C.F.R.” cu sediul în Cluj, prin care se arăta că a donat de la membri 15.301 lei și „...modesta sumă colectată de noi să servească spre înzestrarea armatei o mie de ani pacea și numai după aceea în război⁴⁵⁶.

Alte categorii sociale de cetățeni și alte instituții și unități economice au răspuns apelului. Societatea sportivă de pescuit „Aurora” din Cluj a donat suma de 10.000 lei⁵⁷. Sindicatul proprietarilor de autobuze și de autoturisme din Cluj, suma de 120 mii lei⁵⁸. Primăria orașului Hue-din raporta două subscripții în sumă de 138.500 lei, reprezentând contribuția populației orașului, fără deosebire de naționalitate, pentru fortificarea granițelor și înzestrarea armatei⁵⁹. Adunarea Eparhiei ortodoxe a Vadului, Feleacului și Clujului a exprimat întregul sprijin la măsurile luate de guvern în primăvara anului 1939 pentru apărarea patriei⁶⁰. Clerul Eparhiei Unite Cluj—Gherla a oferit salariul pe o zi al întregului personal aparținător, pentru înzestrarea armatei⁶¹.

Au existat numeroase cazuri de adeziune și contribuții a diferite persoane date în mod nominal. Exemplu: fostul profesor universitar clujean George Moroianu a donat suma de 5.900 lei, echivalentul pensiei sale pe zece zile⁶². Ing. Ioan I. Dobrescu, șeful ocolului silvic din Turda, a declarat că în calitate de cetățean român donează suma de 5.000 lei, iar în calitate de funcționar de stat cedează salariul pe o lună în sumă de 9.155 lei pentru fondul înzestrării armatei⁶³. Funcționarul de administrație financiară Hulpe Ilie din comuna Țaga și-a oferit salariul pe una lună pentru înzestrarea armatei⁶⁴. Cetățenii Ion Corbu și Victor Corbu, medici pensionari au oferit pensiile lor pe una lună în sumă de 18.840 lei, pentru înzestrarea armatei⁶⁵.

O semnificație politică sporită a conferit acțiunii de participare directă și pe un plan larg, la dezideratul apărării naționale, a populației din județ aparținând naționalităților conlocuitoare, maghiari, evrei și al-

⁵⁵ D.G.A.S., Fond P.C.M., dosar 158/1939, f. 138.

⁵⁶ D.G.A.S., Fond P.C.M., dosar 154/1939, f. 298.

⁵⁷ D.G.A.S., Fond P.C.M., dosar 160/1939, f. 69.

⁵⁸ D.G.A.S., Fond Ministerul Propagandei Naționale, presa internă, dosar 154, f. 94 și Fond P.C.M., dosar 158/1939, f. 278.

⁵⁹ D.G.A.S., Fond P.C.M., dosar 154/1939, f. 257, dosar 160/1939, f. 356.

⁶⁰ D.G.A.S., Fond P.C.M., dosar 156/1939, f. 270.

⁶¹ Idem, f. 362.

⁶² D.G.A.S., Fond P.C.M., dosar 157/1939, f. 320.

⁶³ D.G.A.S., Fond P.C.M., dosar 160/1939, f. 465.

⁶⁴ Idem, f. 462.

⁶⁵ D.G.A.S., Fond Ministerul Propagandei Naționale, presa internă, dosar 144, f. 126.

ții. Prezența lor o găsim în mod firesc, o dată în cadrul colectivelor de oameni ai muncii din industrie, instituții, localități, pe listele de subscripții ale acestora, fapt remarcat în documentele vremii, iar la unele din ele am făcut și noi referiri semnalând aceste aspecte comune. Odată cu acestea, au existat și adeziuni ale naționalităților conlocuitoare, exprimate în cadrul organizațiilor lor specifice economice, social-culturale și politice. Așa, de exemplu, delegații veniți din toate comunele cu populație maghiară a țării la adunarea generală a „Societății Agrare Ardelene”, organul reprezentativ al agricultorilor maghiari din România, ținută în ziua de 21 mai 1939 la Cluj, au exprimat primului ministru al țării sincerele considerațiuni, respectul și convingerea că munca lor constructivă se bucură de înțelegerea și recunoștința guvernului⁶⁶.

O adeziune clar exprimată la dezideratul național al apărării frontierei de vest a țării o reprezintă scrisoarea din 8 aprilie 1939 adresată primului ministru al României în care se arată: „Subsemnații mici meseriași, muncitori, agricultori și intelectuali din Cluj, aderați la secțiunea maghiară a Frontului Renașterii Naționale, urmărind cu justificată îngrijorare desfășurarea ultimelor evenimente, ne permitem a ne solidariza cu hotărîrea Domniei Voastre — atitudine exprimată fără echivoc în discursul rostit la ședința Consiliului Suprem al F.R.N. [...] pentru apărarea independenței și integrității țării față de orice agresiune din afară. Considerăm că în momentele actuale apărarea hotarelor României pe baza fraternității între poporul român și maghiar [poporul român și naționalitatea maghiară din România — n.n.] din țară pe baza principiilor de libertate, a egalității de drepturi și a păcii interne, formează nu numai singura cale de urmat pentru realizarea unei conviețuiri fericite a popoarelor [a populațiilor — n.n.] de pe aceste meleaguri, dar este și aportul cel mai mare pe care l-am putea aduce independenței și libertății tuturor popoarelor din bazinul dunărean și confrăților noștri din Ungaria [...] convingerea noastră fermă este că față de pericolul comun maghiarimea din țară trebuie să-și spună cuvîntul răspicat, clar și fără șovăire în interesul solidarității comune⁶⁷.”

Iată și un alt exemplu mai individual. Cetățeanul Leopold Fridman, de naționalitate evreu, muncitor compactor din Cluj, solicita într-o scrisoare adresată guvernului să i se admită să ia parte la acțiunea de înzestrare a armatei, pe care arăta că o înțelege ca „o datorie a tuturor cetățenilor Țării [...] o datorie patriotică și morală⁶⁸”, oferind în acel scop suma de 5.000 lei⁶⁹.

După declanșarea celui de al doilea război mondial la 1 septembrie 1939, prin atacul militar al Germaniei hitleriste împotriva Poloniei și extinderea războiului la scară europeană, România s-a declarat neutră față de această conflagrație. În același timp ea a înțeles real consecințele imediate previzibile și imprevizibile ale războiului asupra securității sale. În noua situație cu totul excepțională, de gravitate extremă, în sco-

⁶⁶ D.G.A.S., Fond Ministerul Propagandei Naționale, presa internă, dosar 416, f. 4.

⁶⁷ D.G.A.S., Fond Ministerul Propagandei Naționale, presa internă, dosar 435, f. 95.

⁶⁸ D.G.A.S., Fond P.C.M., dosar 160/1939, f. 456.

⁶⁹ Ibidem.

pul apărării frontierelor sale, la baza căreia punea tot mai mult propriul său efort, dar care implica noi cerințe de ordin financiar pentru țară, guvernul a lansat, la sfârșitul lunii noiembrie 1939, un al doilea împrumut de stat național pentru înzestrarea armatei pe timp de 3—5 ani. Statul se angajă ca pentru sumele ce erau subscrise să plătească o dobândă de $4\frac{1}{2}$ la sută anual⁷⁰.

Din nou, o chemare lansată către națiune, la noi sacrificii materiale și financiare și din nou s-a dat răspunsul de către popor, și masele populare fără deosebire de naționalitate, prin noi contribuții, care, prin valoarea lor și timpul în care s-au realizat, au depășit cele mai optimiste previziuni. Astfel, de la începutul lunii decembrie 1939 și până la 10 februarie 1940, populația țării, sfidind în mod conștient situația economică grea, a răspuns la împrumutul pentru înzestrarea armatei cu enorma sumă de 10.252.321.000 lei⁷¹. Valoarea subscripțiilor, în proporție de 94 la sută, provenea de la populația care nu era salariată, fapt ce atestă larga adeziune de masă a acțiunii respective⁷².

Presa românească a perioadei a inserat atunci, în jurul acestei acțiuni de proporții necunoscute, printre altele următoarele aprecieri în articolul „Voința țării și împrumutul de înzestrare”: „Întreaga națiune română este astăzi solidară în jurul marilor probleme care interesează însăși existența ei în granițele firești. *Nu avem nimic de cerut, nu avem nimic de dat*, — iată formula în care se cuprinde hotărîrea poporului român.

Vremurile prin care trecem constituie un adevărat examen al virtuților noastre patriotice. Ele au strîns indestructibil pe toți fiii țării sub semnul acelorași comandamente.

Prin aceasta sîntem în cea mai firească și deplină continuitate a tradiției, — a acelei tradiții prin care poporul român s-a înscris în istoria universală ca o forță de sine stătătoare, vrednică să reacționeze în numele dreptății ori de cîte ori vitregia vremurilor i-a încercat acțiunile.

Spuneam că zilele prin care trecem și pe care nu le-am voit, dar pe care știm să le întîmpinăm cu înțelegerea cuvenită, constituie un adevărat examen de verificare a solidarității noastre naționale în jurul hotărîtoarelor porunci.

Iată una dintre dovezile acestei adînci înțelegeri a situației pe care o străbatem: Ecoul stîrnit de împrumutul pentru înzestrarea armatei. Suma adunată prin libera voință a subscritorilor de bunuri pentru înzestrare se ridică la 10 februarie, [1940 — n.n.] la cifra de 10.252.321.000 lei.

Ce mărturie mai elocventă, mai concretă poate fi, decît aceasta afirmată de exactitatea cifrelor, că întreaga națiune este pătrunsă de imperativul zilelor ce străbatem?⁷³

Socotim că întreaga apreciere fiind corectă, reală și completă, nu mai necesită o nouă comentare.

⁷⁰ Decret-Lege nr. 4111 din 17 noiembrie 1939. Jurnalul Consiliului de Miniștri nr. 3589 din 30 noiembrie 1939.

⁷¹ D.G.A.S., Fond Ministerul Propagandei Naționale, presa internă, dosar 437, f. 48.

⁷² Ibidem.

⁷³ Idem, f. 46.

Datele pe care le posedăm din 35 de județe despre valoarea contribuției populației la fondul de înzestrare a Armatei și de fortificații, deși parțiale, atestă concludent acest caracter de masă al acțiunii.

Nr. crt.	Județul	Suma subscrisă — în mii lei —	Nr. crt.	Județul	Suma subscrisă — în mii lei —
1	Prahova	235.540.000	19	Tîrnava Mică	16.677.000
2	Sibiu	153.121.000	20	Romanați	16.490.000
3	Arad	150.000.000	21	Muscel	15.495.000
4	Timiș	141.000.000	22	Cluj	13.000.000
5	Bihor	66.517.150	23	Trei-Scaune	10.867.140
6	Mureș	57.782.300	24	Botoșani	7.329.000
7	Păgăraș	51.961.000	25	Odorhei	7.256.000
8	Tîrnava Mare	35.506.000	26	Sălaj	8.300.000
9	Turda	34.454.000	27	Someș	8.297.000
10	Severin	32.558.000	28	Rădăuți	6.448.000
11	Caraș	32.000.000	29	Buzău	4.784.000
12	Ialomița	30.000.000	30	Ilfov	4.269.000
13	Iasi	28.000.000	31	Năsăud	4.076.000
14	Alba	27.525.000	32	Maramureș	3.333.000
15	Neamț	27.271.500	33	Gorj	1.553.000
16	Hunedoara	21.340.000	34	Teleorman	1.903.882
17	Tecuci	19.025.800	35	Argeș	1.298.000
18	Ciuc	17.155.500			

Făcînd o recapitulare a dinamicii realizărilor în cele 4 perioade, din noiembrie 1934 pînă la 4 iulie 1940, pentru apărarea națională, avem următorul tablou general. Statul român a făcut angajamente în valoare de 90.775.478.236 lei și plăți efectuate de 42.083.754.776 lei⁷⁴.

Perioada	Valoarea angajamentelor	Valoarea plăților efectuate
I-a 1 XI 1934 — 1 II 1938	29.184.673.755	10.108.095.025 lei
II-a 1 II 1938 — 1 II 1939	11.469.048.962	7.295.734.880 lei
III-a 1 II 1939 — 30 XI 1939	25.181.542.101	9.978.778.750 lei
IV-a 1 XII 1939 — 4 VII 1940	24.936.213.418	14.701.144.121 lei
Total general =	90.775.478.236	42.083.754.776 lei ⁷⁵

Din acest tablou general mai constatăm faptul că în anul 1939 și în prima jumătate a anului 1940, perioadă în care a existat acea amplă mișcare de masă național-patriotică, în scopul sprijinirii eforturilor țării pentru apărarea națională, statul român a putut realiza angajamente în valoare totală de 50.123.755.519 lei, care reprezentau 55 la sută din totalul angajamentelor făcute în perioada 1934—1940. În aceeași perioadă analizată, statul a făcut plăți efective, pentru aceleași scopuri, în valoare de 24.679.922.871 lei, care reprezentau 59 la sută din totalul general al plăților efectuate din noiembrie 1934 pînă la 4 iulie 1940.

⁷⁴ D.G.A.S., Fond Casa Regală Carol al II-lea, personale, secretariat, dosar II, 51/1939, f. 34.

⁷⁵ Idem, f. 33—34.

Iată, prin urmare, dimensiunea voinței și forței pe care a fost în măsură să o dea și să o realizeze un întreg popor, atunci când țara i-a cerut această contribuție materială și financiară pentru apărarea ei, în momente de grav pericol. Odată cu acest efort pe care poporul în mod conștient l-a făcut și suportat și în aceste împrejurări, la fel ca și ori-când înainte, el și-a oferit la nevoie sacrificiul suprem pentru apărarea intereselor fundamentale naționale ale României.

Dacă evaluăm rezultatele acestui efort referitor la înfăptuirea dotării și înzestrării armatei, putem aprecia, pe bază de date concludente, că situația era radical schimbată față de cea existentă în anul 1934. Atunci România era practic dezarmată și nu putea echipa mai mult de circa 20% din efectivele militare pentru o situație de război, și aceasta cu o dotare foarte modestă și de slab nivel tehnic.

În vara anului 1940, grație aceluși efort național, armata română a fost înzestrată cu armament și tehnică de luptă modernă, în cantități însemnate, care îi permiteau să opună agresorului o rezistență reală⁷⁶. Adăugind la dotare și sistemul de fortificații realizat, la care se asocia înalta conștiință național-patriotică a oștirii și adeziunea întregului popor la idealul apărării naționale, avem imaginea unor realități istorice ale perioadei, asupra cărora istoriografia noastră mai are un câmp larg de investigații și de meditații.

Un fapt rămâne aproape cristalizat și cert al perioadei interbelice. Acela că poporul român a răspuns cu toată abnegația și cu toată dăruirea la efortul de ordin material-financiar, moral și politic, la marea cauză a apărării patriei iubite România.

VASILE T. CIUBĂNCAN

DIE VERTEIDIGUNG VON RUMÄNIENS WESTGRENZE — EIN NATIONALES DESIDERAT. ADHÄSIONEN AUS CLUJ IN DER ZWISCHENKRIEGSZEIT

(Zusammenfassung)

Der Verfasser behandelt einige Probleme der nationalen Verteidigung Rumäniens, insbesondere seiner Westgrenze, in der Zwischenkriegszeit, mit Bezug auf die materiell-finanziellen Folgen und die Beistimmung des rumänischen Volkes und der zusammenlebenden Nationalitäten zu diesem nationalen Desiderat.

Zum Zweck einer aktiven Verteidigung seines Grenzen — von denen die Westgrenze das hauptsächlichste strategische Objekt war, veranschlagte der rumänische Staat im Zeitraum November 1934 — 4 Juli 1940 Kosten in der Höhe von 90.775.478.236 Lei und machte Zahlungen in der Höhe von 42.083.754.776 Lei. Diese grosse materiell-finanzielle Leistung erfolgte mit der tätigen Hilfe des gesamten rumänischen Volkes und der breiten Massen der zusammenlebenden Nationalitäten in Rumänien. Im Sinne dieser Beurteilung führt der Verfasser Daten an, die beweisen, dass nur im Zeitraume Dezember 1939 — 10 Februar 1940 die Bevölkerung des Landes freiwillig und aus eigenen Mitteln, die Summe von 10.252.321.000 Lei für die Ausrüstung der Armee und die Befestigung der Westgrenze Rumäniens gezeichnet hat.

⁷⁶ Vezi în detaliu realizările înzestrării armatei, în studiul: Vasile T. Ciubăncan, *Inzestrarea armatei, apărarea frontierei de vest a României, deziderat național (1934—1940)*, în *Apulum*, XX, 1982, sub tipar.